

בית כנסת "אדרת אליהו" ע"ש הח' אליהו בן הח' ראובן משה קליין ז"ל

עלי אדרת אליהו

בס"ד, שבת פרשת "בראשית" תשפ"ג
מברכים החודש - גיליון 233

בגיליון זה:

ברכת השיגרה

רב הקהילה, הרב אסף הר-נוי

האם צריך לאכול סעודה שלישית

בשבתות החורף הקצרות?

רב הקהילה, הרב אסף הר-נוי

הרב המהמר

יואל קוטנר

דברים ליום פטירתה של רחל אמנו

יהודה ליבוביץ

אלה תולדות... האור!

סמי וינדלינג

ברכות הודאות והודעות

הוועד

ברכת השיגרה

לא לחינם מגיע חודש חשון, נטול החגים, לאחר תקופה ארוכה של ימים טובים ומועדים. השגרה הברוכה חשובה ומאפשרת לכולנו לחזור אל מסלול החיים הרגיל בכל מישורי חיינו. נראה, שיש בכך גם אמירה רוחנית חשובה- עבודת ה' איננה מסתכמת בהתרגשות ובאירועי שיא, אלא צריכה לחדור ולקדש גם את חיי היום-יום הרגילים וההדרגתיים.

אחרי שזכינו להיטען במטען רוחני גדול וקדוש בימי חגי תשרי, מגיעים אנו אל חודש חשון השיגרת, ומאירים גם אותם באור גדול המתפלש אל כל חלקי החיים.

ברכת חודש טוב ומבורך, חורף בריא לכולם,

אסף הר-נוי

האם צריך לאכול סעודה שלישית בשבתות החורף

הקצרות?

הרב אסף הר-נוי רב הקהילה

שאלה: בשבתות החורף הקצרות עולה שוב ושוב השאלה על חובת קיום שלוש סעודות בשבת. בשבתות אלו שהימים קצרים, לעיתים קשה לאכול סעודה נוספת לאחר סעודת הצהריים ויש לשאול האם יש חובה גם אז לאכול סעודה שלישית? ואם כן כיצד מקיימים אותה?

הדין ההלכתי:

חז"ל הדגישו במאוד מאוד את המעלה הגדולה של המקיים שלוש סעודות בשבת ואמרו: "כל המקיים שלוש סעודות בשבת ניצל משלוש פורעניות: מחבלו של משיח, מדינה של גיהנום וממלחמת גוג ומגוג"¹.

חיוב קיום שלוש הסעודות בשבת לרוב הפוסקים הוא מדרבנן, והוא נלמד מכך שכאשר דיברה התורה על ה"מן" שירד מן השמים- הזכרה שלוש פעמים המילה- 'היום': 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם כִּי שֶׁבֶת הַיּוֹם לַה' הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ בַשָּׂדֶה"².

אם כן, מדובר במצווה חשובה מדברי חכמים, שמלבד מהמעלות המוזכרות בה, הרי שיש חיוב לקיימה ככל מצווה שאמרו חכמים- כהדלקת נרות בחנוכה וכמו מצוות הסעודה בפורים.

זמנם של שלושת הסעודות מחלק את יום השבת לשלושה חלקים: סעודה ראשונה מקיימים לביל שבת, את השנייה ביום השבת בשחרית עד חצות, ואת הסעודה השלישית מחצי שעה אחר חצות היום ועד השקיעה³. "סעודה", בדרך כלל, היא ארוחה שנאכל בה לחם, שהוא עיקר מזונו של האדם ויש לו חשיבות רבה יותר מכל מאכל אחר. מלבד הפת, יש מצווה להוסיף לכל סעודה וסעודה מאכלים ומטעמים נוספים, כפי יכולתו, בשביל לענג את השבת. לכן, לכתחילה יש לקיים את מצוות סעודה שלישית עם אכילת פת. אולם, בשונה משתי הסעודות האחרות בשבת, בהם הפת הכרחית⁴, הרי שלגבי סעודה שלישית מצינו דעות בראשונים הסוברות שניתן לקיים סעודה זו בדברים אחרים- מיני מזונות, בשר ודגים או פירות. לפיכך, מי שאין לו לחם לסעודה שלישית, או שקשה לו לאכול לחם, יכול בדיעבד לקיים את מצוות סעודה שלישית במיני מזונות. ואם אין לו מזונות יאכל בשר או דגים ואם גם זה אין לו- יאכל פירות.

¹ בבלי, שבת קיח, א'. כל מילת "היום" היא כנגד סעודה, שהרי הפסוק עוסק במצוות האכילה. ומכאן למדו חכמים שיש מצווה לאכול ג' סעודות בשבת.

² שמות טז, כה. ע"פ הגמ' בשבת קיז:.

³ שו"ע, או"ח, סימן רצא'.

⁴ שו"ע, או"ח, סימן רעד, ד'.

הגם שקשה הדבר בשבתות חורף לאכול סעודה נוספת זמן קצר לאחר הסעודה השנייה- נכון שכל אדם יתכנן את אכילתו כך שיוכל לאכול את הסעודה השלישית עם פת, לתיאבון.

ומספיק אפילו שיאכל מעט יותר משיעור 'כביצה'⁵ לחם ובכך קיים את המצווה. ובדיעבד, יכול להסתפק אף ב'כזית' לחם.

הלכה למעשה: מצווה מדברי חכמים לאכול שלוש סעודות בשבת, ויש מעלה גדולה בדבר. נכון לכתח' שיתכנן אדם את סעודותיו, בעיקר בשבתות החורף הקצרות, כך שיגיע עם רצון לאכול בכל אחת מהסעודות. גם סעודה שלישית יש לקיים לכתחילה ע"י אכילת "כביצה" פת שהיא כגודל של חצי פרוסת לחם רגילה. אולם, למי שאין לחם או שקשה לו לאכול לחם- אפשר בדיעבד לקיים את מצוות סעודת שלישית על ידי שיאכל מאכלי מזונות, ואם גם זה אין לו יכול לקיימה ע"י אכילת בשר ודגים, ואם גם זה אין לו- יאכל פירות.

הרב המהמר

יואל קוטנר ע"פ מאמר של הרב אלי מישל

מה הייתה תגובתך לו נודע לך כי רב העיר, אדם נערץ ומכובד ומעורב עם הבריות, נאבק עם התמכרותו להימורים? האם היית פוסל אותו כרועה הרוחני של עדרו? ובכן השאלות אינן היפותטיות. זו הייתה הדילמה שמולה עמדו יהודי העיר וונציה במאה ה-17.

הרב ליאון (יהודה) מודנה (1571-1648), אחד מגדולי החכמים ביהדות איטליה החל לחבר את האוטוביוגרפיה שלו חודשיים לאחר מות בנו הבכור, מרדכי, בשנת 1617. הספר, **חיי יהודה**, הינו אחת האוטוביוגרפיות הקדומות

⁵ שיעור "כביצה" לבני אשכנז המוודים על פי נפח הוא פעמיים כזית, דהיינו 28 סמ"ק² שהוא נפח של כ-2 קופסאות גפרורים רגילות, שהוא גודל של **כחצי פרוסת לחם פרוס רגיל**. לבני ספרד המדידה נעשית על ידי משקל- וכל פת לפי משקלה.

והחשובות בהיסטוריה היהודית ככלל המאפשר לקורא מבט מרתק במאבקה של משפחה יהודית איטלקית במאה ה-17.

בספרו המנוסח בכנות מפתיעה, הרב מודנה מודה במאבקו ארוך השנים בהתמכרות להימורים אשר סיכנה את יציבות הכלכלית של משפחתו בחייו ואף הטילה כתם על תדמיתו מיום הסתלקותו.

הרב מודנה מתאר את היחסים הרעועים בינו ושלושת בניו אשר גרמו לו עגמות נפש. אחד מהם מת כתוצאה של ניסוי באלכימיה, אחד נרצח בידי אחד מהכנופייה שאליה השתייך, והשלישי ברח בעידוד המשפחה לארצות הים בגין מעשיו הפליליים. היחסים עם אשתו היו מסובכים; הוא נאלץ לשאת לאישה את אחות ארוסתו לאחר שחלתה ונפטרה. אחרי שנות נישואין אשתו הראשונה נהיתה חולנית ומעוררת בנפשה והוא הגיע לסף התמוטטות נפשית וגופנית. מאבקיו האישיים התחוללו על רקע אי-היציבות של הקהילה היהודית כולה שכמעט וגורשה מוונציה בשנת 1637.

למרות המצוקות האישיות של הרב, הוא הגיע מעמד של חכם גדול וגם הצטיין בדיסציפלינות שונות כגון תלמוד, מחשבת ישראל, דקדוק לטינית ושירה איטלקית. בצעירותו הוא הוכר כילד פלא והיה למחנך דגול ונואם מפורסם. כישוריו ושמו של הרב מודנה הלכו לפניו גם מחוץ לכתלי הגטו ונזירים ואישים מנכר צבאו על דלתות בית הכנסת הגדול של וונציה כדי לשמוע את דרשותיו. באותה העת הרב חיבר מספר רב של ספרים אודות הפולמוסים עם הכנסיה, תולדות הקבלה ואתיקה יהודית. בכתביו הוא מתאר את רצח בנו זבולון המזעזע שקרה מול עיניו. הוא כותב כי מצא נחמה גדולה בחיבוריו שהם מורשת תחת בניו ושמו "לעולם לא יימח בין היהודים או בתבל כולו".

בספר זיכרונותיו הרב מודנה מציין את "חטאיו" אך מדבר על אחד במיוחד – הימורים. הוא נספר כי התחיל במשחקי מזל בחג החנוכה בהיותו בן 23, והמשיך לסירוגין עד סוף ימיו. הוא מודה כי המזל לא האיר לו פנים עד כדי אובדן הנדונה של בתו וחובות כבדים ששקע בהם.

פוסקי הלכה לא ראו בעין יפה את ההימורים בכל צורה שהיא. בתלמוד ההימור מתואר כגזל מכיוון שהמפסיד אינו משלים עם הפסדיו. ידוע כי המשחק בקוביות (משחקי מזל) פסול לעדות כי הוא איננו תורם לטובת הציבור.

כפי שיעיד כל "חולה" בהתמכרות, הרב מודנה חווה עליות וירידות במאבקו להתגבר על "מחלתו". "בימי החנוכה בשנת ש"ט [בחודש דצמבר 1598] השטן פיתה אותי במשחקי מזל ועד חג השבועות שלאחר מכן הפסדתי למעלה מ-300 דוקטים". כדי לסבר את האוזן, דוקט אחד = 3.5 גרם זהב טהור. שער הזהב היום עומד על \$48 לגרם. $168 = 3.5 \times 48$. $50,400 = 300 \times 168$. הווי אומר לפי שער הדולר כיום (3.4 ש"ח) הרב מודנה שקע לחובות של למעלה מ-171,000 ש"ח. הוא ממשיך ומספר כי עד ערב חג החנוכה הוא נמנע בהקפדה שלא להמר אלא הקדיש את זמנו בהוראה עד שבסוף שנה וחצי הצליח לפרוע את כל חובותיו.

למרות שלתקופות ארוכות יכול היה להשתלט על הדחף להמר ההתמכרות רחפה מעל ראשו וחזר מדי פעם ומשך אותו אל שולחן הקלפים. בחודש חשוון ש"ט (1608) הוא עבר לגור בגטו החדש ששם לימד הרבה תלמידים למשך החורף, אך לבסוף הידרדר להתנהגות פרועה וע"כ הוא הסכים לנטוש את הגטו. הוא עבר לעיר פירנצה שם הועסק ע"י הקהילה לשאת דרשות וללמד עבור שכר שנתי של 220 דוקטים.

הרב מודנה מעלה תירוצים מתירוטים שונים לנפילות החוזרות ונשנות לסירוגין, שמא להשקיט את מצפוננו. ידוע כי פרקי ההימורים אירעו בעקבות איזה אסון אישי או מקצועי. אחרי מות בנו מרדכי הוא כותב: "מתוך חרדה גדולה חזרתי אל האיב ... משחקי המזל". לאור הטרגדיות שפקדו אותו ומשפחתו לאורך השנים, לא קשה לחוש סימפטיה כלפיו.

בסופו של דבר, לא סיפקו תירוטיו להרגיע את נשמתו. הוא ראה בהימורים חטא העיקרי "חטא יהודה" כפי שתיאר את חולשתו והפער בין תפקידו כרב והתמכרותו להימורים הטריד את שלוות נפשו לאורך כל שנות חייו. הוא נאבק בחולי עד סוף ימיו בהצלחה חלקית בלבד. ספרו האוטוביוגרפי מלמדנו כי גדלות לא נובעת מניצחונות אלא מתוך מאמצים בלתי נלאים להשיגם.

דברים ליום פטירתה של רחל אמנו

יהודה ליבוביץ

מיתתה וקבורתה של רחל תופסים אצלנו מקום שונה ומיוחד מכל המיתות שבתורה.

חז"ל ב"איכה רבא" מזכירים את המדרש הגדול שיש עליו קינה שלמה על הפסוק בירמיה (ל"א, ט"ו): "כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שֶׁכָּר לְפַעֲלֶתְךָ נָאֵם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב", המדרש מתאר את הניסיונות של אברהם, יצחק, יעקב ומשה לעורר את רחמיו של הקב"ה בעת חורבן הבית. בקשותיהם לא נענו, ואז מגיעה רחל ומתארת את הקושי הגדול שהיא עברה בשעה שהיה עליה למסור את הסימנים לאחותה.

זהו לשון המדרש: "אותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני." "ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה."

"מה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים במ כרצונם, מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן."

רחל מלמדת אותנו את המידה הגדולה של ערבות בין אדם לאדם ואת הביטול הגמור שצריך להיות לכל אדם כלפי חברו. רחל קבורה בדרך כי כל תפקידה בעולם

הוא לדאוג לאחים ולא לחשוב על עצמה, וכמו שהיה קראה ליוסף כמאמר הפסוק בבראשית (ל', כ"ד): "וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף לְאֹמֶר יֹסֵף ה' לִי בֶן אֲחֵר." כל עניינה של פטירתה וקבורה של רחל הוא להסתכל על אחותה לאה ועל הבנים שהולכים בדרך, כוחה הגדול שלה הוא הביטול של הפרטיות שלה שהיא מלמדת את זה לקב"ה ולכל אדם ואדם.

"וַיְהִי בְהִקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּילָדֶת אֵל תִּירָאִי כִּי גַם זֶה לָךְ בֶּן." (בראשית ל"ה, י"ז), המיילדת של רחל מבינה שמה שיעניין את רחל עכשיו זה לא אם היא תמות אם לא, אלא אם ייולד לה בנימין אשר ישמש את הקב"ה. רחל חושבת בראש של איך אני אתן את הסימנים ללאה ולא בראש של האם היא תפספס את החופה?.

הקב"ה מלמד את רחל מה עושים ברגעים הקשים? "מַנְעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שֹׁכֵר לְפַעֲלֶתְךָ ... וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ", עכשיו יש תקווה לאחריתך ולא רק בעתיד, את אומרת שאת לא רואה? תפסיקי לבכות ותסתכלי בעיניים פשוטות וגדולות את תראי כמה תקווה ושכר יש עכשיו לכל הפעולות שאת עושה. יהי רצון שנזכה לקבל את קצת מאותם המידות של רחל אמנו, גם מצד מידת הערבות כלפי השני וגם מצד היכולת לראות את הדברים הטובים שיבואו בעתיד גם אם המציאות נראית עכשיו כקושי.

אלה תולדות...האור!

סמי וינדלינג

פרשיות בראשית ונח מתעסקות בתחילת העולם והאנושות, עד הולדת אברם באור כשדים. עד העברי הראשון, או יותר מדויק עד העברי הראשון שחזר לעבריותו – השם עברי מלשון עבר, הבן של שם ונכד של נח, אברם הוא אחד מצאצאיו שחוזר למשמעות להיות עברי – התורה מספרת לנו על תולדות. בעצם, מתחילה התורה ב"אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" (בראשית ב, ד). הרב והוגי דעות יליד אלגיר הצרפתי, הרב יהודה לאון אשכנזי (מוכר תחת הכינוי שלו "מניטו") מתעניין באריכות על עניין התולדות ומשמעותה של מילה זו בתנ"ך. בניגוד לפילוסופיה היוונית, המילה תולדות שונה באופן מהותי מהמילה היסטוריה, שמשמשים בתדירות יותר גבוהה בשפה המודרנית. אכן, ההיסטוריה מתייחסת לתופעות בלתי פרסונאליות, בלי לשים דגש על המימד האנושי. היסטוריה הינה המחקר ביוונית. למשל, הגישה המרקסיסטית (של קרל מרקס) מסבירה את התופעות בעולם כמן תוצאה של הכלכלה. האדם לא משפיע כלל על התופעות-על-האלו.

בניגוד מוחלט לזה, התורה לא סתם מתייחסת לתולדות ולא להיסטוריה. למעשה, התורה מספרת על תולדות של אנשים. המימד האנושי הוא מרכזי ביותר. כי אדם מסויים הוא תוצאה ישירה מהאב שלו, וכך עד אדם הראשון. במילים של מניטו,

מדובר בזהות האנושית והמוטציות המתרחשות באותה זהות במשך הזמן, מאדם הראשון עד הולדת ה"בן אדם" כמו שמגדירים אותו נביאי ישראל – בין השאר הנביא יחזקאל. אכן המדרש מספר לנו על עשרה דורות בין אדם הראשון לנח, עשרה דורות בין נח לאברהם אבינו ושש דורות בין אברהם אבינו למשה רבנו. כל זה כדי להדגיש את המספר עשרים ושש, הגמטריה של השם המפורש, שמשה רבנו מסמל את ההתקדמות הנבואית המשמעותית ביותר מאדם הראשון, אבל הכל לפי מוטציות שונות המשפרות באופן מסויים את הבן אדם. בנוסף, נזכיר פה שהמילה תולדות מופיעה שלוש-עשרה פעמים בתנ"ך, אבל כמעט תמיד כתוב תולדת, הכוונה בכתוב חסר. חוץ משני מקרים. הראשון בפרשת בראשית, שכבר הזכרנו, ההופעה הראשונה של המילה, והשני בהופעה האחרונה בתנ"ך, בסוף מגילת רות. "ואלה תולדות פרץ", כשהתורה מספרת על הולדת שושלת דוד המלך. לפי המדרש בראשית רבה, התולדות בתורה במאמץ מתמיד להולדת בן דוד, בגלל זה כמעט ואין אתנחתה בדרך. רק ההופעות הראשונה והאחרונה מסמלות איזו שהיא הצלחה בתהליך, כדי לרמוז שהדרך ברורה על ידי המקור והיעד הסופי. בדרך, מדובר רק על בירור (בין אברהם ללוט, יצחק וישמעאל או יעקב ועשו למשל) עם מוטציות לטובת שיפור הבן אדם בדרך להגעתו לשלמות.

השנה, 2022, החליטה האקדמיה המלכותית השוודית למדעים להעניק בפרס נובל לפיזיקה שלוש חוקרים בתחום האופטיקה הקוונטית. הניסוי של אחד מהם, פרופסור אלן אספה הצרפתי, מתעסק בפוטונים תאומים. הפוטון הינו החלקיק היסודי של האור, בעל קוונטום – הכוונה כמות – של אנרגיה קשורה לאנרגיה האלקטרומגנטית. אכן, אפשר לראות את האור כאוסף של פוטונים, כל אחד מהם חלקיק יסודי עם תכונות של שדה אלקטרומגנטי. בתוך אותן תכונות, הקיטוב, שהוא הכיוון של האמפליטודה של השדה החשמלי. לשני פוטונים המגיעים מאותו מקור יש את אותו קיטוב. אחד מחוקי הבסיסי של מכניקה קוונטית הינו העיקרון האי-ודאות של הייזנברג, שאומר שאי אפשר לדעת בו-זמנית בוודאות את המקום ואת המהירות של חלקיק. המידע על חלקיק מסויים הוא אכן מוגבל. בזכות הניסוי של פרופסור אספה, אפשר לקבל את כל המידע על חלקיק, בזכות מידע על הפוטון התאום. הכוונה בזכות שני פוטונים שמגיעים מאותו מקור, אפשר לקבל בוודאות מידע על אחד בזכות השני. אם המקור הוא אותו מקור, התוצאה תהיה ברורה. רעיון מהפכני זה מתחבר היטב לעינינו של תולדות. כשהמקור הוא משותף, התוצאה היא רק מוטציה של אותו מקור, כמו שאמר הרב אשכנזי. המכניקה קוונטית מאפשרת לנו פה להגיע לרעיון פילוסופי שמצדיק את פירושו. תולדות ולא היסטוריה, או לראות את הפרט כבעל משמעות בהתפתחות. המרכז לא בתופעות-על, לא במערכת כללית לא ברורה ההורסת את הבן אדם, אלא הבן אדם הוא העיקר, כחלק משרשרת המתחילה במקור משותף - אדם הראשון - ומשתפרת עם הזמן דרך התולדות השונות!

- מזל טוב לחברנו יואל קוטנר לרגל יום הולדתו ה-80 והגיעו לגבורות.
- מזל טוב לחתנים: חתן תורה ד"ר מנחם פורט, חתן בראשית משה טומשובר, חתן "כל הנערים", הרב יהודה רבי.

law.golan@gmail.com

yehuda.lebovich@gmail.com

eliahok@gmail.com

nirekal@walla.com

yoavshap89@gmail.com

0546691911

0526448094

0545723801

0502017023

0508854785

אריאל גולן

יהודה ליבוביץ

אליהו משה קליין

ניר קלמנוביץ

יואב שפירא